

Wetenschap&Onderzoek

FOTO: JAN DE KONING

Bewegingsonderwijs: werk aan de winkel!

‘Menno, Niek en Noortje gingen op onderzoek uit.’ Het zijn niet de personages uit een spannend kinderboek van Thea Beckman, maar drie promovendi die zich de afgelopen jaren hebben verdiept in de belevingswereld van het bewegende kind. In het voorjaar van 2014 werd de onderzoeks- en beleidswereld rondom school, sport en bewegen binnen een paar weken tijd getraceerd op hun inspirerende proefschriften. Bewegen kinderen meer als ze meer lessen bewegingsonderwijs krijgen? Wat draagt schoolsport bij aan een leven lang sportplezier? Wat betekent sport voor de manier waarop een kind naar zijn eigen lichaam kijkt? Drie grote vragen van Menno Slingerland, Niek Pot en Noortje van Amsterdam. Koen Breedveld en Justus Beth zochten voor u naar de rode draad (en een goed einde).

DOOR JUSTUS BETH EN KOEN BREEDVELD

Menno Slingerland: directe en indirecte betekenissen

Van de drie is het proefschrift van Menno Slingerland het meest ‘streng academisch’. Zoals dat tegenwoordig gaat bevat het proefschrift een bundel gepubliceerde of voor publicatie aangeboden (Engelstalige) artikelen, keurig voorzien van een inleiding plus conclusie en een samenvatting in het Nederlands.

Slingerland vertrekt met duidelijk te maken dat bewegingsonderwijs in theorie langs meerdere wegen van betekenis is voor het bredere debat over sport, bewegen en gezondheid. Ten eerste draagt bewegingsonderwijs

door zijn activiteiten (het ‘gymmen’) rechtstreeks bij aan het voldoende bewegen. Daarnaast kan ‘gym’ het sporten en bewegen in de vrije tijd stimuleren, nu en later als men volwassen is. Het eerste noemt Slingerland de “directe betekenis” van bewegingsonderwijs, het tweede de “indirecte betekenis”.

Wat de directe betekenis betreft, signaleert Slingerland dat gymlessen voor kinderen zo’n dertig procent van hun dagelijkse portie bewegen uitmaken, althans op dagen dat men ‘gym’ heeft. Dat aandeel blijkt bovendien nog fors omhoog te kunnen – zonder concessies te hoeven doen aan de doelstellingen van de les – als gymleraren meer zouden nadenken over de wijze waarop ze de gymles inrichten.

Column

Voetbalverslaafd

Koen Breedveld

Voor wie het was ontgaan: het WK (voetbal, mannen) is begonnen. Nu de nationale competities zijn gespeeld, via play-offs de laatste prijzen zijn verdeeld en de Engelse, Duitse en Spaanse clubs onderling hebben uitgemaakt wie zich kampioen van Europa mag noemen, is het nu aan de landenteams om te bezien wie de beste is.

Om alle 64 wedstrijden te kunnen uitzenden ruimt de NOS tot en met de finale op zondag 13 juli vanaf half zes ’s avonds Nederland 1 in. RTL startte op 9 juni al met zijn dagelijkse *VI Oranje*-uitzending, en huurde voormalig jakhals Frank Evenblij, Harry (Vermeegen) from Holland en Johnny (de Mol) in Oranje in voor de warming-up. Bij SBS6 vult Hans Kraay een dagelijkse column met de titel ‘Groeten aan Louis’, bij Veronica is het in de rust penaltyschieten met Andy van der Meijde en zijn schaars geklede dames. Bavaria biedt na het succes van zijn guerrillamarketingactie van vier jaar geleden opnieuw WK-jurkjes aan (na veel publicitair aandringen nu ook voor dames met een grote cupmaat), bierbrouwer Jupiler doet zijn mannen bij aankoop van een krat bier een Jup Jupiler Jup-supportershirt cadeau. Het AD komt met een WK-ontbijtactie (“Voor 15 euro vijf weken lang je dagelijkse portie vers voetbalnieuws”), Lidl bedacht ‘Het Grote Erger Je Wel! Voetbalspel’ met de mannen van *VI* in de hoofdrol, en MediaMarkt denkt te scoren met De WK Aftrap Weken.

In 2006 nam het WK in Duitsland de eerste vijf plaatsen van het Jaaroverzicht van de Stichting Kijkonderzoek in beslag. De achtste finale tegen Portugal trok 8,3 miljoen kijkers. In Zuid-Afrika in 2010 waren de wedstrijden van het WK goed voor de plaatsen 1 tot en met 8 en 10 in het Jaaroverzicht en bekeken 8,5 miljoen Nederlanders de (verloren) finale tegen Spanje. In 2014 zendt de NOS in ruim vier weken tijd meer voetbal uit – 180 uur – dan een mens met een fulltimebaan werkt en de gemiddelde sporter in een jaar aan sport doet.

We zijn voetbalverslaafd. Werkend Nederland laat zich gewillig in slaap sussen aan de hand van de diensten en goederen die het zelf produceert en waar het grootkapitaal zijn geld aan verdient. 170 jaar na dato hebben de analyses van Marx nog niets aan betekenis verloren.

Koen Breedveld
Directeur Mulier Instituut

Verder constateert Slingerland dat bij de overgang naar het middelbaar onderwijs vooral meisjes minder actief worden tijdens de gymles. Slingerland wijt dat aan de wijze waarop gymlessen nog altijd worden ingericht: jongens en meisjes die samen vooral bezig zijn met balsporten als basketbal, volleybal of handbal. Overtuigend laat hij zien dat dit meisjes maar moeilijk kan bekoren en dat hun inzet en motivatie omhoog schieten als jongens en meisjes apart gymmen. Bevrijd van de competitieve dominantie van de jongens komen de meisjes beter tot hun recht en halen ze meer voldoening uit de gymles. Waarmee overigens niet is gezegd dat competitie niks voor meisjes is.

Concluderend stelt Slingerland dat drie zaken verhinderen dat het hedendaagse bewegingsonderwijs echt van betekenis is voor het stimuleren van sport en bewegen. Ten eerste dient de omvang drastisch te worden uitgebreid. Ten tweede zouden gymleraren moeten worden gestimuleerd om kinderen meer actief te laten zijn tijdens de les, zoals dat bijvoorbeeld gebeurt in het Verenigd Koninkrijk. En ten slotte zouden gymleraren zich meer bewust moeten worden van de verschillen tussen kinderen en daar hun les op moeten inrichten. Met name meisjes zouden baat hebben bij meer diversiteit en variatie.

Niek Pot: toekomst van schoolsport

“Kijk jongens en meisjes, dit is een hockeystick en die houd je op deze manier vast. Tenminste, als je rechtshandig bent. Je slaat de bal naar de overkant, maar let daarbij op dat de stick niet boven je schouder uitkomt, want dat is gevaarlijk.” Het begin van een doodnormale kennismakingsles hockey. In het proefschrift van Niek Pot wordt vastgesteld dat sportkennismaking vaak gaat over de materialen, regels en technieken van een sport, maar dat niet of nauwelijks wordt gefocust op de sociaal-culturele context van de sport. De kans dat het kind lid wordt van de hockeyvereniging en zichzelf een ‘hockeyer’ zal noemen, wordt daarmee onnodig klein gehouden. Pot spreekt hierbij over de ontwikkeling van een zogenaamde sportidentiteit, een belangrijke voorspeller voor duurzame sportdeelname.

FOTO: JAN DE KONING

Een leven lang sporten hangt vaker samen met enthousiaste ouders of vriendjes en vriendinnetjes dan met die ene reeks kennismakingslessen op de middelbare school. De door Pot onderzochte schoolsportinitiatieven blijken daarnaast vooral de kinderen te interesseren die toch al sportactief zijn, waardoor de bijdrage aan duurzame sportparticipatie te betwifelen valt. Toch wordt de school(sport) een grote rol toegedicht voor sportstimulering. Daarom pleit Pot ervoor dat schoolsportinitiatieven meer oog moeten hebben voor de sociaal-culturele context waarin de sport plaatsvindt.

De vraag die dit proefschrift oproept, is hoe scholen de ‘integratie’ in de sociaal-culturele context van de sport kunnen oppakken. Moet de schoolsport (nog) meer en beter samenwerken met de sportvereniging? Of zou de focus überhaupt moeten verschuiven naar het primair onderwijs? Daar waar in grote mate wordt ingezet op het ontwikkelen van motorische vaardigheden buiten de context van de sport. Een doelgroep die niet is meegenomen in het proefschrift, maar mogelijk wel kansen biedt voor de ontwikkeling van de zo bepalende sportidentiteit.

In *Toekomstscenario's voor Schoolsport* schetst Pot, in samenwerking met het Mulier Instituut¹ vier scenario's waarbij het type activiteit (evenement of competitie) en de organisatie (via school of sportvereniging) richtinggevend zijn voor de manier waarop schoolsport kan worden verbeterd. Gericht op langdurige sportdeelname zou de sociaal-culturele context van de sportvereniging in ieder geval niet mogen ontbreken.

Noortje van Amsterdam: afwijkende lichamen

Van de drie is het proefschrift van Noortje van Amsterdam het meest persoonlijk. Niet alleen tekende de auteur zelf voor de voorkant, een waterverf variatie op Leonardo da Vinci's ‘Uomo Vitruviano’, maar ze permitteerde het zich ook om te reflecteren op haar eigen

ervaringen als borstvoedende medewerkster. Die ervaringen maakten haar duidelijk hoe onze maatschappij is ingericht volgens mannelijke denkbeelden, en hoe slecht die omgeving is ingesteld op het omgaan met afwijkende modellen. Die thematiek legde ze vervolgens ook voor aan gymleraren, en aan jongens en meisjes met en zonder beperkingen.

De gymleraren die Van Amsterdam interviewde vereenzelvigden gezondheid in overgrote mate met slankheid. Overgewicht werd gezien als ongezond, afwijkend, en in zekere zin als blijk van persoonlijk falen. Kinderen werden aangemoedigd discipline te betrachten en hun leefstijlen aan te passen. Tegelijk leken gymleraren er tamelijk traditionele beelden over man-vrouw verschillen in de sport op na te houden en ook als onveranderlijk te typeren (in plaats van die verschillen ter discussie te stellen).

Ook de scholieren die Van Amsterdam interviewde, gaven blijk van een duidelijke gelaagdheid in hun oordeel over lichamelijke gesteldheden. Atletische mannen waren per definitie slank en gespierd, en daarmee ook automatisch gezond en succesvol. Vrouwen hoefden niet meer per se passief en onderdanig te zijn, als ze maar sportief oogden (‘het hockeymeisje’). Dikke mensen werden met verwondering, walging bijna, aangekeken. De mate waarin deze jeugdigen zich aansloten bij traditionele denkbeelden over lichamelijkeheid wijt Van Amsterdam aan de onzekerheid waarmee velen van hen worstelen, en die ze doet kiezen voor de ‘veilige weg’.

Tot slot sprak Van Amsterdam ook met kinderen met een beperking. Die merken aan den lijve wat het betekent om af te wijken van de standaardbeelden. Sommigen van hen proberen krampachtig hun beperking te camoufleren, anderen zoeken naar wegen om heersende normen over normaal en afwijkend uit te dagen.

Menno, Niek en Noortje (en het bewegingsonderwijs)

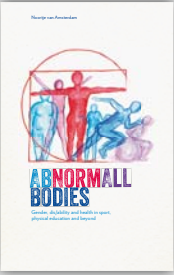
De proefschriften van Slingerland, Pot en Van Amsterdam hebben hun eigen karakters en accenten. Van de drie treedt Slingerland het meest in het spoor van de hedendaagse academia, met zijn preoccupatie met statistiek en experimenten. Van Amsterdam wijkt daar met haar persoonlijke observaties het meest van af, Pot doet een moedige poging om te zoeken naar ‘the best of both worlds’.

Wat de drie auteurs delen, is hun kritische beschouwing over de stand van zaken van het bewegingsonderwijs. Alle drie wijzen ze op de traditionele wijze waarop het vak wordt vormgegeven, en op de beperkingen die dat oplevert als het doel is om kinderen te stimuleren een leven lang te sporten én zinnig over hun gezondheid te laten nadenken. Goedbedoeld worden stereotypen in de gymles gereproduceerd. Traditionele (mannelijke) denkbeelden overheersen, en laten weinig ruimte om recht te doen aan afwijkende kwaliteiten en behoeften.

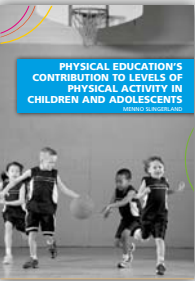
Voor een vak dat tot doel heeft voor wat afleiding te zorgen tijdens de monotone onderwijsdag, hoeft dat niet zo erg te zijn. Het bewegingsonderwijs heeft echter meer ambities dan dat, en wil een bijdrage leveren aan belangrijke maatschappelijke opgaven. Om daarin daadwerkelijk een rol te spelen, zal de sector zich moeten doorontwikkelen. Het niveau van het vak (en zijn beoefenaren) zal omhoog moeten, zo blijkt uit de hier besproken proefschriften. In de woorden van Slingerland: “How might a schoolsubject that continues to be practised in a form that was considered to be cutting edge sixty years ago, fulfill it's ambitions?” Betrokken als ze zijn, verliezen de auteurs het belang van het plezier dat kinderen (ook) aan schoolsport beleven daarbij niet uit het oog.

Menno, Niek en Noortje zijn nu dr. Slingerland, dr. Pot en dr. Van Amsterdam. Van drie academische proeven van bekwaamheid mag niet verwacht worden dat die de vakwereld direct zullen veranderen. Maar het Ministerie van OCW, KVLO, SLO en de ALO's zouden het drietal best eens op de koffie mogen vragen. Voor een bewegingsonderwijs met ambitie is er werk aan de winkel! ●

MEER INFORMATIE

Dr. Noortje van Amsterdam promoveerde op 9 april 2014 aan Universiteit Utrecht op het proefschrift *AbNormal Bodies. Gender, dis/ability and health in sport, physical education and beyond* bij prof. dr. A.E. Knoppers (promotor), prof. dr. M.J. Jongmans (promotor) en dr. I.E.C. Claringbould (copromotor).

Dr. Menno Slingerland promoveerde op 16 april 2014 aan Universiteit Maastricht op het proefschrift *Physical education's contribution to levels of physical activity in children and adolescents* bij prof. dr. M. Hesselink (promotor) en dr. L.B. Borghouts (copromotor).

Dr. Niek Pot promoveerde op 12 mei 2014 aan de Vrije Universiteit in Amsterdam op het proefschrift *Sport socialisation and the role of the school* bij prof. dr. G.J.P. Savelsbergh (promotor) en dr. I.M. van Hilvoorde (copromotor).

¹ N. Reijgersberg, J. Lucassen, N. Pot & I. van Hilvoorde (2012), *Toekomstscenario's voor schoolsport: inventarisatie, vergelijking en perspectieven van schoolsportactiviteiten in Nederland*, Mulier Instituut, Utrecht.

Justus Beth en Koen Breedveld zijn werkzaam voor het Mulier Instituut.